

trda podlaga, na kateri se celó zgodovinsko razvitje sozidava, tedaj jih moramo priznavati in ceniti, ako hočemo imeti zgodovinsko podlago za naše državno in narodno življenje. Zavoljo tega moj duh tako rad poletí nazaj v preteklost, da bi se iz nje nasrkal bogate hrane za sedanost in bodočnost!

Na koncu oddelka o ženitbah dostavlja pisatelj dr. Klun sledeče opazke, ki kažejo družega Kluna kakor je danes:

Evo, glavne in bistvene črte slovenske ženitbe. V mnogem tu nahajamo poslednje sledi poganskih starih Slovanov. Koliko se od njih ohrani našim vnučkom, to se ne more odločiti, ker utančena civilizacija povsod zatira stare običaje in jih zamenjuje z brezcvetnim kosmopolitizmom.

Med drugim dalje pravi: Kar smo, to moramo popolnoma biti! Vse polovično in nejasno je pogubljivo, tako za posamno osebo kakor za ves narod. In toraj, ako hočemo biti samostojen narod, moramo se vsigdar in povsod opirati na „narodnost“; iz nje moramo črpati duševno hrano življenja in na njej moramo sezidati sebi hram slave v bodočnosti. Kje živejšé in samostojneje živi narod, kakor v svojih starih podedovanih običajih, v svojih pripovedkah in pesmih? — Pokažimo narodu njegova lastna bogastva, in mi mu bomo večo uslugo skazali, kakor da na naša tla prenašamo tako nazvano „staroklasično“ obrazovanje, kajti vse to vendar za nas le eksotična rast ostane. Slovanom, hvala Bogu, ni treba gnati se za ptujim, kajti naši lastni zakladi še niso izcrpljeni, in so preobilni, oni so žalibog! le premalo še obdelani. (Dal. prih.)

Starinske in povestniške stvari.

Pitanja

družtva za jugoslav. povjestnico i starine

na sve prijatelje starinah i povjestnice naroda hrvatskoga, slovenskoga, srbskoga i bugarskoga.

1. Ima li u vašoj okolici uz jezera, blata, bare, mrtve vode ili budikakove močvare manjih ili povećih prostorinah, nakoljenih starimi hrastovimi stupovi, medju kojimi ima svakojake truhleži ili truhlače, a medju njom orudje iz kamenite dobe, kao: kameniti mlato vi (bat, malj, čekić) liepo izgadjeni i provrtani? Zatim klinovi, sjekire, bradve, švarbe, dlieta, kopja, noževi, branici od mačevah, bodeži, tarrionice (Reibsteine), žrvnji itd.? Nadalje žare i criepovi iz gline, a igle, kolutci, narukvice, grivne, spone, zaponci od kosti ili roga? Ima li tu tragovah jantaru, liešnjakom ili siemenju raznoga žita? Ima li kosti od životinje?

2. Ima li kod vas špiljah u kojih se nalaze čovječje kosti, a uz njih šta god od gore spomenuta orudja iz kamenite dobe?

3. Jeda li se našlo u vašoj okolici ogromnih kostih od predpotopne zvieradi, a uz njih orudje iz višespomenute kamenite dobe?

4. Ima li u vašoj okolici starih grobovah sagradjenih iz neobdjelana velika kamenja? Ima li okruglih, šiljastih ili podugljastih brežuljakah (humkah, gomilah, gromačah) nanešenih, nakoliko se razabrati može, od ljudskih rukuh? Jeda li su taka mijesta obrubljena kamenjem? Kako se zove ono mjesto gdje stoje taki brežuljci? Što pripovieda o njih narod? Da li se našlo u njih budi kakovo orudje ili oružje iz kamena, ili iz tuča, mjeda, bakra, železa? Ili su možebiti našli mužke i ženske nakite od kosti, tuča, mjeda, bakra, železa,

srebra ili zlata, kao n. p. igle, prstenje, spone, kopče, narukvice, naušnice, putce, (dugmeta, gumbe) páse, šlemove, kacige, oklopja? itd. Da li su ujednu našli pepela sa žarama ili bez žarah? ili pako čovječje kosti, a uz njih po koj novac, oružje? itd.

5. Ima li kod vas stečakah t. j. velikih stojećih kamenitih grobnicah, s napisi ili s izdjelanimi svakojakimi uresi i nakiti? Ima li mašalah? ili pako grobovah (rakah) u kojih se nalaze kameniti struge (mrtvačke škrinje, sanduci, liesi) s liešinom? Da li su pokriveni oti grobovi kamenitom škriljom, pločom ili zemljom?

6. Ima li u vašoj okolici pustih ili obradjenih zemljištah, nazvanih: gradišće, gradac, gradovec, crkvište, crkvina? Da li tu ima traga zidinam, i da li se našlo orudje, oružje, novci, kamenite ploče, opeke (cegle) itd. s napisi i nakiti ili bez njih?

7. Ima li kod vas ostanakah starih vodovodah, sa cievi i žliebovi od kamena, pečene zemlje, železa, olova itd.?

8. Jesu li našli u vašoj okolici ikada kod kopanja ili oranja budi kakove starine, kao: žare, lonce, posudja, oružja, nakite, novce, kipove, napise itd. Iz kakova bijahu tvoriva ove stvari? kamo su dospjele?

9. Ima li na zidovih vaše crkve, kapele, grada, ili na budi kakovom gradjevnom spomeniku, kao i na zvonovih, na nadgrobnih kamenih, ikonah, krstovih, crkvenih posudah, svećeničkih odorah (haljinah) ikakovih starih napisah na grčkom, latinskom, slovjenskom, talijanskom, njemačkom itd. jeziku? Bili so mogao dobiti prepis toga napisa?

11. Ima li kod vas gorah, briegovah, poljah, klanjacah, špiljah, ponorah, pećinah, liticah, skalinah, stienah itd. s imeni, koja spominju na bajaslovje (mitologiju), na historiju, na ime budi kojega slavnoga čovjeka, ili na koju znamenitu narodnu zgodu?

(Dalje prihodnjič.)

Lepoznanski del.

Propást srca.

Svobodno po hrvaščini posnel Josip Levičnik.

Ako hočete spoznati zlasti vé, mlade naše slovenske rojakinje in nadepolne bralke „Novic“, tudi kak sad tako imenovanega višega ženskega izobraženja, ali, kakor nekteri radi pravijo, „visoke kulture“, berite sledečo povest. Stavim kaj, da mi pritrdite, da bolje je znati šivati, presti in kuhati, ter sploh kos biti domačim opravilom, kakor pa šopiriti se kot gospodičina, zbegana po odgoji dandanašnjega časa.

Na svojem potovanji po sosedni naši deželi obiskal sem v Z... poleg družih tudi prijatelja N*, ki je bil oskrbnik ondotni veliki jetnišnici. Sprejel me je srčno; ker pa je bil v tistem hipu ravno obložen z opravili, me je poprosil, naj pridem nekoliko kasneje. Obljubil mi je med drugim, da hoče skazati mi vse prostore obširnega poslopja, v katerem biva, ter seznaniti me tudi z domačim redom onih nesrečnežev, ktere je žalostna osoda ropala ljube prostosti in zakopala jih tako rekoč v živi grob!

Prisedši o določenem času se po kratkem postanku napotiva s prijatlom, mladim in vrlo izobraženim gospodičem, po dolgem jetnišničnem mostovžu poleg tesnih in tamnih izbic, ki so bile zaklenjene vse s teškimi železnimi durmi, in za kterimi je bilo stisnjenega tolikanj zločinstva, pa tudi revščine in siromašne strahote. Človeku v tacih prostorih nehotoma nekako tesno pri srcu prihaja; in akoravno se vé varnega in tudi pro-

Fechtmeister, borivski učitelj.	Freiriesensprung, velikanov prosti skok.
Fechtsaal, borivska dvorana.	Freispringen, prosto skakati.
Fechtsprung, borivski skok.	Freisprung, prosti skok.
Fechtstange, borivski drog.	Freiübungen, proste vaje.
Felge, kolobar.	Freiübungsreigen, raj v prostih vajah.
Felgeabschwung, kolobar navzdol.	Frontmarsch, pohod v štritnih vrstah.
Felgeaufschwung, kolobar navzgor.	Froschsprung, čezkolemblej.
Felgeaufzug, vzteza, vzdiga.	Fühlen, čutiti.
Felgeüberschwung, preobrta spreadaj.	Fuss, noga.
Fersenhang, vesa na petah.	Fussbewegen, noge krčiti.
Finte, lest.	Fussdrehen, noge obračati.
Flanke, stran.	Füsseln, z nogami mahljati.
Flankeabsitzen, odsesti po strani	Fusshang, vesa na nogi.
Flankenschwung, stranski koleblej.	Fusskreisen, z ного krožiti.
Flankensprung, stranski skoč.	Fussristen, nart.
Flankenreihe, stranska vrsta.	Fusstrecken, noge stezati.
Fliegesprung, skok v letu.	Fusswippen, kolebati z nogami.
Fliegewippen, kolebati v letu.	Fusswurzel, zanartje.
Fortbewegung, pomikanje.	(Dal. prih.)

Starinske in povestniške stvari.

Pitanja

društva za jugoslav. povjestnicu i starine

na sve prijatelje starinah i povjestnice naroda hrvatskoga, slovenskoga, srbskoga i bugarskoga.

(Dalje.)

11. Ima li u vas starih gradinah ili sačuvanih gradovah, samostanah, umjetno sagradjenih crkvah ili družih znamenitih zgradah? Što se zna i pripovjeda o njih.

12. Ima li u vaših crkvah, gradovih ili gdje drugdje znamenitih starinah budi kakove vrsti, kao posudje, odeće, kipovi, slike, ikone, slikarije (živopisi) na liepu (zidu), krstovi, štapovi, svietionice, kadionice, čaše, krstionice, propovjedaonice, umno rezane klupi, ormari itd.? Ili zar ima slika domaćih mijestah, predjelah, gradovah, samostanah, crkvah itd.? Ima li risanih ili iz kamena izdjelanih slika, likovah, obrazah, kipovah, što prikazuju slavne ljude našega naroda? Ima li naslikanih narodnih nošnjah ili prizorah iz domaćih dogodjajah?

13. Koje godine zidana je vaša glavna ili područna crkva? Od kojega graditelja (najmara, zidara)? U kojem slogu (štilu)? Da li ima vrata i prozore uzke ili širje na oblo (na bizantinsko, istočno i romansko), ili šiljaste (na gotičko) ili četverokutne (po novom)? Da li je svod (čemer, volta) ravan s daskama, ili na krst (s rebri), na mreže ili na oblo? Ima li malen ili veliki zvonik? Da li taj stoji iz preda ili iz traga? da li je okrugao, osmokutan ili četverokutan? Ima li kubu ili više kubeta? Ima li crkva triem ili su izkićena vratišta na čelu (pročelju)? koliko ima brodovah (ladjah)? Da li svod počiva na stupovih ili pilovih? Ima li izvana ili iz nutra kakovih spomenikah? Nalazi li se u bližini kakava starinska kapela sagradjena iz drva? u kojem slogu? da li oblom, šiljastom ili četverokutnom.

14. Ima li u vašoj okolini tkogod starih rukopisah urešenih sa slikama? ili knjigah izkićenih sa bakromjedo ili drvorezi?

15. Ima li u vas kakovih arkivah ili pismenih pomanjih zbirakah, ili pojedinih starih poveljah (diplomah), rukopisah, znamenitih knjigah? Kada i od koga pisani su rukopisi? Kada i od koga izdane i pečatene su

knjige? Mogu li se rukopisi dobiti na prepis, ili hoće li vlastnik prodati takove stvari?

16. Da li ima kod vas u narodu ustmenih uspomena iz bajoslovnih (mitologičkih) vremena? Što pripovijeda ili pjeva narod o Bjelbogu (Bjelunu, Belinu), Perunu (Perinu), Triglavu, Svetovitu (svetom Vidu), Svarogu, Ladu i Ladi, Turu i Turici, Lelju i Leljivi, Živi i Živani, Mori (Muri) i Morani, Jaseni, Ješi i Ježibabi, o Zlatoj i Jagodi babi, o črnom bogu i Črtu (čartu), o Biesu i Heli, Maliku (Maliću), o Fuleti, Škrapcu, Škratelju, Hudiću, Kurentu. O Rodjenicah (Rojenicah), Sudicah (Sudenicah), Letnicah i Polednicah. O sreći i usudu (vusudu, udesu) o kugi (ćumi) i smrti. O avetu, utvari i sablasti. O Vilah, Dívih, Stuaćih (Sduhaćih), Orijaših, Patuljcih (pedanj-čovjek i lakat-brada), Palčeku, o srebrnom caru, o Dodi (Dundi), Didu i Dodoli, o vodenom (morskom) mužu i vodenih ženah, morskih djevojakah (pucah), dunavkah, povodkinjah, ajdovskih deklicah. O mraku, vukodlaku (vampiru, upirini), vidini, tencu, repaču, vučjem i divjem pastiru, o vilenjacih, čaratanih, madjionikah, vjedogonjah, krstnicah, vidovinah, višćacih, vračarih. O vješticach, bahornicah, coprnicah, viškah i vračaricah? itd. itd.

17. Ima li u vas koje osobito mjesto, brdo, polje, guvno, špilja, rudarska jama, jezero, voda, križopuće (razkršće), zakleti grad itd., o kom pripovijeda narod, da se tamo sastaju vile, vještice, zli dusi, sablasti, nemani, zmajevi (aždaje, pozoji) itd.? Ima li vodah, gorah i drvetah, koje drži narod za svete?

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* *Najsrećnejša občina v Austriji* je občina Homotovska na Pemskeu. Homotov je majhno mestice z blizo 4000 prebivalci v Zadeškem okraji na Pemskeu; iz svojih gozdov in še družega premoženja dobiva vsako leto čez 80.000 gold. dohodkov. S tem denarjem si oskrbuje vse občinske stroške, vzdržuje si gimnazijo, realko in ljudsko šolo, vrh tega pa plačuje zemljiški davek in davek hišni, kateri spada na meščane Homotovske.

* Na podlagi postave o varstvu poljâ zoper škodo, ki jo delajo gosenice in kebrji (hrošči) ali drugi mrčesi, je c. k. moravska deželna vlada za leto 1871. določila premije za vagán (2 mernika) keberskih črvov, ki se prinesó županiji, na 8 gold., za vagán kebrov pa 1 gold. 50 kr. — Tako se bere v „Vaterl.“ Kako pa vlada do tega pride, tarifo določevati, nam ni jasno.

Lepoznanski del.

Propást srca.

Svobodno po hrvaščini posnel Josip Levičnik.

(Dalje.)

V polku, ki se je zval grof —ski polk in je bil v Z— v garnizonu, služil je mlad lajtenant. Oglejmo si ga malo bolj natančno. Bil je rumenkastih las, šibek, dobrovoljen, na kratko rečeno, odličen mladeneč. Gospodičine so se tako rekoč pulile za njegovo prijaznost, ker je bil res — da po gorensko rečemo — „fant kot cvet“. Bil je poleg tega tudi natančen v spolnjevanji svojih dolžnosti in ljubljenev vsega častništva, pripravljen z vsakim deliti vse svoje, da celó srce, ako bi

nenim prtnikom in obložena z raznimi jedili in pijačami. Pri dalmatinskih Slovanih sta se za čas tega praznika dva fanta izbrala; eden je dobil ime „gost“ in se je s strežbo gostov pečal; drugi se je nazival „badnjak“ in je moral neprenehoma ogenj varovati; to je bil simbol neizmenljivega prijateljstva. Vse te dni bila je sveta dolžnost, vsakemu prijateljstvo in ljubav skazovati.

Ves ta popis končuje dr. Klun s temi-le besedami: Jaz sem se trudil jasno dokazati, da so Slovenci darovito in energično slovansko pleme, katero stopi na poprišče vsesvetske zgodovine z vso silo mladosti, z živim soznanjem svoje narodnosti in z gorečo ljubeznijo do prave vere. V tem prepričanji pogumno in častno pruzijo Slovenci bratovsko roko svojim soplemennim bratom, da bi edinstvo duhá in enerzije vseh k eni občni celoti privedli, in da bi vsi mi zlili se v jedno národno porodico! — Tako je dr. Klun pisal v Lichtensteig-u v Švajci 1856—1857. leta — lanskega leta pa se je isti dr. Klun predrznil dr. Bleiweisu v deželtnem zboru odgovoriti, da imajo naši narodnjaki „drug program“ kakor takrat, ko je on ž njimi bil. Pogledite — možá!

Starinske in povestniške stvari.

Pitanja

društva za jugoslav. povjestnicu i starine

na sve prijatelje starinah i povjestnice naroda hrvatskoga, slovenskoga, srbskoga i bugarskoga.

(Konec.)

18. Što pripovijeda narod o postanku svieta, o suncu i mjesecu, o sunčanom i mjesečnom kralju, sunčevoj i mjesečevoj materi? O zvezdah i repaticah? O mlaju, mladoj nedjelji i starom petku? O vjetru i kralju vjetrovah, o magli i oblacih? O kiši, gradu (tuči), munji (strieli), gromu i gromovniku, ognjenoj Mariji i ognjenom kralju? itd.

19. Kako zove narod u vašoj okolici pojedine zvezde? Što je puku mliečnica (mliečni podnebeski pás)? što mu je dúga (puga)? što vlastari (vlastarice, lastari, blastari, vlašići)? što kosci, kola (foringa), zvierinščica, rimski križ, sv. Jelene križ, glastožari (12 zvezdah), danica, večernica, večerna luč, volarica, svati, snuboki? itd. Kako tumači puk kriesanje zvezdah, sjevernu zoru (luč) itd.?

20. Što pripovijeda narod o bajoslovnih pticah i zvierih? Što o Div-ptici, ždralu, žerjavu, labudu, utvi, sovi, ćuku, mračnjaku, šćapu, hupaču (futaču), recelju, grilu, kavki, svraki, vrani, gavranu, kukavici, pastjerici, vugi, golubu, grlici, slavulji, lastavici, orlu, sokolu itd.? Što o zmaju (aždaji, pozoju), zmiji (guji, kači) guji s dragocienom krunom, bijeloj kači, zmiji kučarici, modrasu, kačcu? Šta o vilinskih, krilatih i morskih konjih, što o šarcu, buri kobili, jelenu itd.?

21. Koji su kod vas običaji pučki kod poroda, babinah, kršćenja, kumovanja, pobratimstva i posestrimstva, ženidbe, smrti i pogreba? Šta su pokajnice, jaukalice, tužbalice, plakalice, narikači? Šta su karmine, daće i koljivo? Kako se svetkuje u vas nova godina i koledovanje? Šta su koledarice, koledjani i koledači? kako se svetkuju sv. tri kralji i vodokršće? Kako posljedni dnevi pokladah (fašinga), korizmena srieda i sriedine korizme? Kako uskršni (vazmeni) praznici? Kako dan sv. Jurja (Gjorgje) i jurjevski kres? Ima li kod vas Ladaricah? Što se pjeva na Jurjevo? Kako se svetkuje prvi dan svibnja (maja); i dan sv. Ivana krstitelja? Šte se pjeva o Ladu? Što su veljanke, kre-

sarice, krešćarice i krstnice? Kako se vrši dan sv. Trojice? Što su kraljice? Što se radi na dan sv. Vida, sv. Ilije i sv. Petra? Što je Varin dan? Što rade na Miholje i na dušni dan? Kako se praznuje badnjak i božićni dnevi? Kako zadnji dan godine?

22. Šta su dodole, prporuše i čarojice? Šta otmice? I što je krvnina i osveta? Šta su zakletve i uroci?

23. Što se baja kod poljskih poslovah i radnjah? kako se vrši sietva, kositba, žetva raznoga žita, ljupljenje kukuruza itd.? Kakove se tom prilikom mole molitve ili pjevaju pjesme? Da li se u vas gata u kosti brava, kokoše, tuke itd.?

24. Što se radi na rodjen dan i na krstno ime? Što su materice? Kako su kod vas postala podrietla, nadimena i prezimena pojedinih obiteljih i čitavih plemenah? Kako je postalo ime šokac, bunjevac, vlah, morovlah, turkovlah, bodulj, brajc, bezjak, mutljak, kirac, čić itd.? Šta govori narod o pasoglavcih (pesoglavcih)? —

Svaki prijatelj starinah i povjestnice hrvatske, srbske, slovenske, bugarske i obće slovanske, moli se najuljudnije, da po mogućnosti barem na jednu točku od gore stavljenih pitanjah, u kojem mu drago jeziku, pismeno odgovori i svoj odgovor podpisanomu pošalje. Njegovo ime zabilježit će se za zahvalnošću u zapisniku društvenom, a sastavci tiskat će se u „Arkivu“ za povjestnicu i starine južnih Slavenah. Društvu biti će milo ako se odgovori na ova pitanja i u budi kojom časopisu, koji u jugoslavenskih zemljah izlaze. S toga se umoljavaju najprijaznije sva uredništva hrvatskih, srbskih, slovenskih i bugarskih časopisah, da ova pitanja u svojih listovih priobćiti vole, pa ako se u njih odgovor na budi koje pitanje objavi, da onaj list, u kom takav odgovor pečatan bude, društvu za jugoslavensku povjestnicu besplatno ili za plaću dostave.

U Zagrebu dne 15. siečnja 1871.

Ivan Kukuljević,

Predsjednik društva za jugosl. povjestnicu i starine u Zagrebu.

Politične stvari.

Švica, v pomin naši vladi, ki se panslavizma boji!

Pavliny-Toth, znani voditelj Slovencev v Slovakiji, je te dni v ogerskem državnem zboru možém, ki imajo krmilo avstrijske vlade v rokah, pravo povedal, kako naj bi strah panslavizma in morebiti tudi pangermanizma pregnali. Stavil jim je Švico v izgled, med drugim rekši to-le:

„S kterimi sredstvi je Avstrija hotela ubraniti zedinjenje Italije in Nemčije, in s kterimi sredstvi hoče sedaj v okom priti zložbi Slovanov? Prav z žalostnimi, to je, s takimi sredstvi, s kterimi se ne dá doseči njen namen, namreč: s centralizacijo in z njenim ljubim sinkom — absolutizmom. In prav zarad tega je Avstriji spodletela poskušnja, Italiji ubraniti zložbo; Italija je dovršila svoje zedinjenje v kljub velemočni Avstriji, kteri je odtrgala njene laške dežele. Ravno tega se ima Avstrija bati od Nemčije ozir svojih nemških dežel. In vendar Italija še ni popolnoma zložena in tudi Nemčija javalne kedaj bode. Kajti poglejmo v malo Švico; ondi so nekteri kantoni laški, nekteri nemški, in vendar ne verjamem, da se ti z Nemčijo, oni z Italijo kedaj zedinijo. Česar tedaj velemoč avstrijska ni mogla ubraniti s svojim absolutizmom, to je ubranila Švica s svojimi svobodnimi napravami.